

Josip LISAC
Sveučilište u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV, 2
HR-23000 Zadar
jlisac@unizd.hr

LEKSIČKI, SINTAKTIČKI I DRUGI UTJECAJI U HRVATSKIM DIJALEKTIMA

Hrvati su se već od praslavenskoga doba sretali s nizom naroda i s nizom jezika, pri čemu su ubrzo nakon doseljenja primili izraziti neslavenski utjecaj. Nakon oformljenja narječnoga stanja s današnjim dijalektima pojedine su se dijalektalne jedinice nalazile u različitim povijesnim situacijama, pa su se i utjecaji uspostavljali s tim u skladu, često raznonarječni, još češće utjecaji drugih jezika.

Predci Hrvata koji su govorili praslavenski mogli su već u okvirima toga jezika uočiti dijalekatne razlike i različitosti, osobito su pak to mogli na jadransko-dravsko-dunavskom području, gdje su se sreli s jezicima što su tu bili starosjedi-lački. Bio je to dodir Hrvata, gledamo li ih kao cjelinu, s nizom naroda i nizom jezika, pri čemu je bila bitna znatna romaniziranost starosjedilačkoga stanovništva. Razumije se da su doseljeni Hrvati mogli i davati i primati jezične pobude, pa se može raspravljati (poput Willema Vermeera, 1989) i o tome kako čakavsko i štokavsko područje predstavljaju jezični tip, koji je kontinuirao tip samoglasničkog sustava što je podloga rumunjskoga, međutim, samoglasnički sustavi što ih kontinuiraju kajkavština i slovenski jezik strukturno se nastavljaju na sustave kakve među romanskim jezicima nalazimo u furlanskom i u veljotskom / krčkom dalmatskom. U jednu riječ, bili utjecaji dalmatski ili koji drugi, oni turskih jezika, grčkoga ili latinskoga, oni su sudjelovali u oblikovanju hrvatskoga jezika, pa i hrvatskih dijalekatnih idioma. Ti su dijalekatni idiomi, posebno u kontekstu kojem su pripadali ili mu još pripadaju, rano bili uklopljeni u duboko nehomogenu cjelinu. Svakako su hrvatski idiomi ubrzo nakon doseljenja primili izrazit neslavenski utjecaj, a ilirski bi npr. mogao biti utjecaj u augmentativnosti dijela

štokavskih i čakavskih dijalekata, suprotno tipično slavenskomu (deminutivno-hipokorističnom) ponašanju ostalih hrvatskih i drugih južnoslavenskih dijalekatnih idioma (D. Brozović, 1969).

O naznačenoj temi u kratku vremenu može se govoriti samo sažeto, međutim, ne može se preskočiti preciziranje pojma hrvatskih dijalekata odnosno hrvatskih dijalekatnih idioma. Pritom je jednostavno s kajkavcima i osobito s čakavcima, jer su svi kajkavski i čakavski idiomi hrvatski. Možemo napomenuti da u nekim kajkavskim primjerima svakako nacionalnost igra stanovitu ulogu; naime, ondje gdje po čisto jezičnim kriterijima ne bi bilo jasno kamo uključiti određeni idiom, u kajkavsko narječje ili u slovenski jezik, tu svoje značenje preuzimaju sociolingvističke činjenice. Također i neki čakavski idiomi imaju slovenskih utjecaja, ali tu klasifikacijske dileme obično nisu teške. Međutim, već je ovdje potrebno naglasiti da područja južnoslavenskih jezika ne treba promatrati izolirano nego kao dijelove veće cjeline južnoslavenskih jezičnih prostora. To poglavito naglašavam zbog suočavanja s pitanjem hrvatskih štokavskih dijalekatnih idioma. Samo jedan štokavski dijalekt, slavonski, u cjelini je hrvatski. Hrvatskoga su podrijetla i svi govori zapadnoga bosanskohercegovačkoga dijalekta, no danas znatan broj govornika toga dijalekta nisu Hrvati. Prema tomu, riječ je o nesumnjivo hrvatskom dijalektu prema njegovim jezičnim značajkama, ali su mnogi govori toga dijalekta bošnjački, tj oni su dio bošnjačkoga jezika, u neznatnoj mjeri i srpskoga. Ijekavski šćakavski dijalekt (istočnobosanski) također je po jezičnim značajkama hrvatske fizionomije, ali su hrvatski govornici u njemu manjina, uz veliku zastupljenost Bošnjaka i neveliku zastupljenost Srba. Novoštokavski ijekavski dijalekt, obično zvan istočnohercegovačkim, također je dijelom hrvatski, uz dominantnu zastupljenost Srba i uz priličnu zastupljenost Bošnjaka i Crnogoraca. Većinom je taj dijalekt istočnoštokavske fizionomije. Hrvati govore i drugim štokavskim dijalektima, u Boki zetskim, u Srijemu uglavnom novoštokavskim ekavskim (šumadijsko-vojvođanskim), u Rekašu u Rumunjskoj smederevsko-vršačkim poddijalektom kosovsko-resavskoga dijalekta. Među tim je dijalekatnim fizionomijama jedino ona bokeljska možda kontinuirana srednjovjekovnoga zapadnoštokavskog tipa (J. Lisac, 1999: 48–56), dok Hrvati u Srijemu i u Rekašu ne čuvaju mnogo svojih dijalekatnih značajki. Karaševski govori u Rumunjskoj i idiomi kosovskih Hrvata pripadaju torlačkim govorima (torlačkom narječju), pa također uglavnom nemaju hrvatskih jezičnih značajki, prvenstveno u smislu njihove osnovne dijalekatne fizionomije koja je nesumnjivo srpska. Svakako i druge govore Hrvata diljem svijeta držimo dijelom hrvatskoga jezika, uz to što oni u načelu sadrže hrvatske jezične značajke, za razliku od dijela štokavskih i torlačkih govora koji su dio hrvatskoga jezika po nacionalnosti njihovih govornika, ponekad ne i po vlastitoj fizionomiji.

Tu je važno spomenuti i odnos hrvatskoga standardnoga jezika i hrvatskih dijalekata, i to u tom smislu da hrvatski standardni jezik djeluje na hrvatske dijalekte, ali i hrvatski dijalekti utječu na hrvatski standardni jezik.

Podemo li od čakavskih dijalekata, reći ćemo najprije da je buzetski dijalekt naročito obilježen leksemom *kaj* (očito iz slovenskoga), međutim, *kaj* nalazimo i kod drugih čakavaca: u sjeverozapadnoj Istri i u Klani kod govornika južnočakavskoga dijalekta, u Hrvatskom Grobu kod govornika srednjočakavskoga dijalekta, a i blizu Kupe u tom istom dijalektu. Naravno, Hrvatski Grob i kraj južno od Kupe nije *kaj* dobio iz Slovenije. Oko Buzeta bit će i leksika čakavske boje (npr. *vaje* 'odmah'), i pretežno slovenske (npr. *nuben* 'nijedan'), ali dominira zajednički čakavsko-slovenski leksik, npr. *daš* 'kiša', *delo* 'posao'. Zanimljivo je da je *bubreg* najprošireniji turcizam u čakavskom, ali da na buzetskom području ne dolazi često; češće je *ubjisto*, *jistu* ili slično, tj. dva ista, jednaka. Razumije se, kao i drugdje u čakavštini, i tu ima dosta romanizama, a i u sintaksi su i tu i drugdje romanski utjecaji česti. Isti će uzrok biti glavni uzročnik da je buzetsko područje uglavnom izgubilo i tonske i kvantitativne opozicije; tonske su opozicije općenito izgubljene, kvantitativne su se očuvale jedino na jugu dijalekta, oko Draguća.

U jugozapadnom istarskom dijalektu romanizmi su vjerojatno češći nego u Dalmaciji (npr. *kampanja* 'polje', *korta* 'dvorište'), ali ima i germanizama, osobito u Vodicama na sjeveru Istre (*žajfa* 'sapun', *gmajna* 'pašnjak mjesne općine'). Postoji i *boška* 'pošumljen kompleks za koji se plaća porez' i *šuma* 'drvo za loženje i potpalu'; Petar Skok (1971-1974, III: 422-423) je pomišljao na "ilirotračko" podrijetlo riječi *šuma*, bilo to ispravno ili ne. Dobro taj dijalekt karakterizira istodobno postojanje i *ča* i *zašto*. Rumunjskih riječi u Vodicama nema mnogo, pri čemu odmah pomišljamo na utjecaj istrorumunjskoga što se u nekoliko punktova održao u Istri. U sintaksi je jak talijanski utjecaj; govori se *jeno malo* prema talijanskom *un poco*; isto je tako zanimljiv namještaj enklitika: *me boli glava*, također prema talijanskom *mi duole la testa*. Isti je utjecaj i kod neobičnog namještaja enklitika, npr. *ne se more jisti*.

Sjeverni čakavski dijalekt (ekavski) zahvaćen je možda nekim slovenskim inovacijama još u davnini pa je vjerojatno da se to djelomično ogleda i u leksiku (npr. *hlapac* 'sluga' u Kastvu), iako nema sumnje da su se takvi primjeri mogli sačuvati i bez slovenskoga utjecaja. U Istri boljunsko se područje ističe crtama zajedničkima sa slovenskima (npr. *miza* 'stol'), kojih ima manje oko Pazina, još manje oko Labina. Npr. *bašameta* 'prepečeni kruh' na Cresu potječe iz srednjogrčkog, a istog je podrijetla *bašamet*, creski primjer s drugim značenjem ('crta koju lagano urežemo u tijesto da pečeni kruh na tom mjestu pukne'). Taj je dijalekt u posljednje doba briljantno proučavan; Silvana Vranić obradila je fonologiju

i morfologiju cijeloga dijalekta (1999), Janneke Kalsbeek temeljito opisala (uključujući i sintaksu) orbanički govor kod Žminja (1998). Sintaktički talijanski utjecaj vidljiv je iz primjera kao npr. *Ja bin neš od otakalnice povedala* 'Ja bih nešto ispričala o pretakanju vina' (Matulji), gdje imamo *od* + genitiv s glagolom govorenja.

Srednočakavski dijalekt (ikavsko-ekavski) izrazito je nekompaktan, pa su i utjecaji na nj i različiti i znatni; bit će npr. i dosta turcizama u Lici, kojih opet ima malo u Gradišću, gdje su germanizmi izraziti, a približno je tako i u Žumberku. U Hrvatskom Grobu u Slovačkoj uočljiv je ne samo leksički nego i tvorbeni slovački utjecaj, također i morfološki; npr. imenica *dlan* ženskoga je roda (S. Vulić i B. Petrović, 1999: 47). U Senju gotovo potpuno izostaje dalmatski utjecaj, no značajan je noviji mletački utjecaj, npr. *bauta* 'maska, krinka'. Govornik ikavsko-ekavskoga čakavskog dijalekta iz Sali na Dugom otoku kazuje npr. *sve jedan štet, sve Novi Džorsi* 'sve jedna država, sve New Jersey' (D. Jutronić-Tihomirović, 1985: 99), pa odatle vidimo nešto i o utjecajima engleskoga jezika među našim iseljenicima; naravno, tih utjecaja ima i među drugim govornicima hrvatskoga jezika, na raznim stranama gdje se govori engleski. Silba i Olib zemljopisno su vrlo bliski otoci, ali i otoci sa zanimljivim leksičkim razlikama: *fjor* i *tund* na Silbi, *cvet* i *užba* na Olibu.

Mnoge govore južnočakavskoga (ikavskoga) dijalekta karakterizira zamjениčka riječ *što*, a to je domaći, nije strani utjecaj. Vidimo da taj dijalekt, dakle, ima i *što* i *ča* i *kaj*. Svakako je strani, upravo mletački, utjecaj kod primjera *bašica* 'posebno isklesani kamen za gradnju', kako nam to na korčulanskim primjerima pokazuje Vojmir Vinja (1985: 3–4). Ikavaca čakavaca ima i na gradišćanskom jugu (Stinjaki), pa nam je odmah jasno kakvi su tamo utjecaji dominantni. Primjeri kao korčulansko *lumblija* 'slatki kruh što se peče o nekim blagdanima', komiško *lumlija* 'vrsta kolača s mendulama i suhim grožđem', murterinsko *bublija* 'uskršnja pogača, sirnica' bili bi primjeri utjecaja katalanskoga jezika na naše čakavce ikavce (V. Vinja, 1996). Splitski primjeri kao *iša san u Split* i *volija je živit u Split* jasno pokazuju određeni (romanski) utjecaj.

Lastovski (jekavski) dijalekt, dobro povezan s dubrovačkom štokavštinom, prije svega je obilježen tim utjecajem, što je vidljivo i iz primjera *kupjena* 'kupina', kao i iz uporabe zamjениčke riječi *što*. Zapadnoštokavski utjecaji daju i bitna obilježja lastovskom dijalektu, tako i jekavski jat npr. Naravno, i na Lastovu dolaze brojni adriatizmi, fonetski, morfološki, tvorbeni, sintaktički i leksički. Spomenimo samo prijelaz *lj* u *j*, prijelaz dočasnoga *m* u *n*, također i razne slojeve leksičkih romanizama.

Među adrijatizmima važan je i cakavizam zabilježen u mnogim točkama na obali i na otocima, uglavnom u čakavskim govorima, no on nije zabilježen na Lastovu.

Iz svega izlazi da čakavaca ima na raznim mjestima po svijetu, pa su onda oni pod raznim utjecajima; čini se da je postojao rumunjski utjecaj na čakavštinu Vučetića iz brinjskoga područja što su dugo živjeli u Čeneju (S. Vulić, 1998:567), no sva je prilika da čakavaca više u Rumunjskoj nema.

Kajkavsko narječje najizrazitije je podvrgnuto njemačkim utjecajima, manje mađarskima, ali se pri pažljivu studiju pojedinih dijalekata mogu doznati dodatne činjenice koje se nerijetko razlikuju od očekivanja. Npr. u goranskom dijalektu obično je velik broj njemačkih posuđenica (npr. *glas* 'čaša'), turskih više nego bi se očekivalo (*baška* 'odvojeno'), romanizama znatan broj (*pasat* 'proći'), hungarizama (*pajdaš* 'prijatelj') manje nego u istočnim kajkavskim dijalektima, anglizama (npr. *bojs* 'dječak') malo. Ipak se razumije samo po sebi da će stanje – glede anglizama – u SAD-u biti drugačije, a te (i) goranske govore proučavao je Rudolf Filipović (1998). Čabarsko-gerovsko i ravnogorsko područje izdvajaju se jakošću slovenskoga utjecaja, a Prezid na čabarskom području još je donekle karakteriziran čakavizmom. Zanimljivo je da može postojati nesigurnost u pogledu sintaktičkih utjecaja, ali se može zaključiti da je između dviju mogućnosti tumačenja sintaktičkih pojava obično točna ona koja je u skladu s leksičkim utjecajima. Tako će i u sintaksi biti dominantan njemački utjecaj, uz znatan talijanski.

U prigorskom dijalektu osobito je zanimljiv domaći slavenski leksik, kako je to – analizirajući građu iz Težakovih rječnika – pokazao Wiesław Boryś (1989). Inače je i tu dominantna njemačka dionica utjecaja, uz naročit splet kajkavskih i čakavskih crta, pa i ikavsko-ekavski jat u pretežno kajkavskom govornom tipu na ozaljskom području. Ipak se i tu javlja npr. anglizam *bojs* koji se rabi 'kad se tko hvali svojim djetetom ili kad hvali tuđe dijete osobito zbog snage i zdravlja' (S. Težak, 1981:342).

U donjosutlanskom dijalektu još je očitio njegovo čakavsko podrijetlo, ali je i stupanj kajkavskih utjecaja nejednak; prema tomu, nejednaki su i strani poticaji. Tu su vjerojatni i slovenski utjecaji, osobito u primjerima prijelaza dočetnoga *l* u *u* (A. Šojat, 1973: 40).

Govori turopoljsko-posavskoga dijalekta sintaktički se osjetno razlikuju u odnosu na štokavske i čakavske govore, ali se uglavnom podudaraju s ostalim kajkavskim dijalektima. Približno je tako i na leksičkoj razini. Keča u Rumunjskoj svakako ima posebnosti, jer su i utjecaji na taj govor drugačiji; tu žive Rumunji, Mađari, Nijemci i Srbi, uz Hrvate koji su tamo stigli 1801. Tu je, dakle, riječ o utjecaju okoline na dijasporu. Donedavno nije bilo jasno kakva je situacija s kajkavcima u vojvođanskom dijelu Banata, ali su nam činjenice o tom sada ipak dostupne (M. Vučković, 2000). Opažamo u Boki u Banatu dvosmjernu interferenciju (kajkavsko-štokavsku), modifikaciju govora uvjetovanu sugovornikom

i temom te dobro čuvanje kajkavskoga u citatima. Poseban je slučaj govor Hrvatskoga Sela kod Topuskoga, jer je to primjer kajkavskoga govora u potpunom štokavskom okruženju (V. Zečević, 2000).

Kajkavci iz zapadne Slavonije naselili su se davno na šopronsko područje u Madžarskoj, pa se oni svakako svojim govorom dosta razlikuju od kajkavaca u podravskom i pomurskom dijelu Madžarske (P. Houtzagers, 1999).

Kajkavština križevačko-podravskoga dijalekta najbolje je u kajkavskome narječju leksikografski obrađena (upozoravam na rječnike Franje Fanceva, Josipa Hermana, Jele Maresić, Ivana Večenaja i Mije Lončarića), međutim, leksikološka su istraživanja slabije razvijena; ipak su vrlo vrijedna nastojanja Velimira Piškorca (1997) i Jele Maresić (1997).

Govori zagorsko-međimurskoga dijalekta mnogo su analizirani u dijalektologiji, naročito zbog osobite zanimljivosti bednjanskoga govora. Zlatarski kraj proučavan je i leksikologijski, pa su, uz njemačke, ustanovljeni i latinski utjecaji na zlatarski govor. To su prvenstveno leksički utjecaji, manje morfološki i sintaktički, kako je to pokazao Kazimir Sviben (1974). Njemački je utjecaj npr. vidljiv kod glagola *diebati* 'polagano hodati'. *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora* Tomislava Lipljina pokazuje da je mnogo tuđica primljeno u domaći idiom, njemačkih, madžarskih, turskih, talijanskih, francuskih, grčkih, latinskih i engleskih.

Među dijalektima štokavskoga narječja ističem da je leksik slavenskog dijalekta jako izložen stranim utjecajima, utjecajima što proizlaze iz povijesti toga područja. Najznatniji je njemački utjecaj, osobito u sferi materijalne kulture. Taj je njemački utjecaj u Slavoniji relativno noviji. Madžarski utjecaj nije, naravno, malen, ali nije ni velik; relativno je najznatniji na baranjskom području u Hrvatskoj te u Madžarskoj. Turski utjecaj prilično je naglašen, a to proizlazi i iz činjenice dosta duge turske vlasti u Slavoniji, također i iz pritjecaja stanovništva (i s njime riječi) iz Bosne i Hercegovine. Baranjska sintaksa ne izdvaja se znatnije od podravske, međutim, Baćin i Dušnok u Madžarskoj karakteriziraju socijalne konstrukcije bez prijedloga, što je najvjerojatnije madžarski utjecaj.

Leksik zapadnoga dijalekta u blizini mora očito je pod romanskim utjecajem. Romanski elementi primjetljivi su i u sintaksi. U Bosni i Hercegovini ima mnogo turskih riječi, osobito u gradovima. Turski je utjecaj zahvatio i tvorbu riječi, tj. primili smo nekoliko turskih sufiksa. U Madžarskoj i u vojvođanskom dijelu Bačke izrazit je i madžarski utjecaj, u Bačkoj također srpski. Snagom utjecaja talijanskoga jezika izdvaja se govor moliških Hrvata, govor izrazito izmijenjen pod tim utjecajem (W. Breu – G. Piccoli, 2000; A. Piccoli – A. Sammartino, 2000). Taj je utjecaj golemih razmjera na raznim jezičnim razinama. Recimo, sintagma *na mblik bil* 'jedno bijelo mlijeko' pokazuje smještaj atributa na talijanski način,

uporabu člana i likvidaciju srednjega roda. Deklinacija tipa *sestra* – *sestre* obuhvaća i imenice *stvar* i *rič*, koje se izgovaraju kao *stvara* i *riča*. Naprotiv npr. imenica *kost* muškoga je roda, a u tim primjerima odlučan je talijanski utjecaj; npr. *la parola* ‘riječ’ je u talijanskom ženskoga roda, *un osso* ‘kost’ muškoga.

Istočnobosanski dijalekt pod jakim je orijentalnim utjecajem, u Madžarskoj i pod madžarskim; različitim utjecajima na govore toga dijalekta svjedoci smo u Hrvatskoj Kostajnici i na virovitičkom području. Ijekavski šćakavski govori jako su podvrgnuti i utjecajima nekih drugih srednjojužnoslavenskih idioma, osobito ijekavskih i ikavskih novoštokavskih govora. Uz brojne leksičke orijentalizme javlja se i poneki talijanizam: *u levutu* ‘pijan’, *parletat* ‘gatati’ i slično. U Kreševu i Fojnici ima nešto dubrovačkih leksičkih utjecaja, npr. Kalendora ‘Svijećnica’ u Kreševu. Sasi su ostavili leksički njemački utjecaj u rudarskoj terminologiji.

Novoštokavski ijekavski dijalekt primio je utjecaje romanske (venecijanski dijalekt, talijanski standard, dalmatski), turske i njemačke, u Žumberku i u Beloj krajini i slovenske, u Slavoniji madžarske. U tom su dijalektu primjetljivi i utjecaji drugih hrvatskih idioma, npr. kajkavskih u Gorskom kotaru. Dakle, leksik je u znatnoj mjeri različit u raznim krajevima, prvenstveno zbog različitih utjecaja u pojedinim sredinama. U načelu su dobro zastupljene turske riječi, osobito u Bosni i Hercegovini. Međutim, uz jadransku obalu i u njenoj blizini romanski leksik obično je mnogo prisutniji od orijentalnoga. Leksičko područje vrlo jasno pokazuje tragove različite vjerske i kulturne baštine, npr. katolici će imati riječ *misa*, pravoslavci riječ *leturđija*. Prijedlog *od* dolazi i u značenju ‘o’: *od njemu svi pričaju*. Također se i u tom dijalektu javlja veza *za* + infinitiv.

Na Hrvate koji govore ostalim štokavskim dijalektima jak je romanski utjecaj (Boka; zetski dijalekt), također srpski (novoštokavski ekavski; kosovsko-resavski). Hrvati među torlacima uključeni su u nekoj mjeri u balkansku jezičnu ligu, i to s mnogim znacima pripadnosti tom savezu (J. Lisac, 2001). Znatno broj govornika torlačkih dijalekata, osobito onih iz Janjeva, posljednjih godina živi u Hrvatskoj, poglavito u Zagrebu i u Kistanjama, pa su sada podvrgnuti i novim utjecajima. Oko Karaševa u Rumunjskoj očiti su, naravno, rumunjski utjecaji.

Sve u svemu, iako smo uglavnom govorili samo o leksičkim i o sintaktičkim utjecajima na hrvatske dijalekatne idiome, sigurno iz rečenoga izlazi da su drugi jezici jako utjecali na hrvatski. Govoriti o utjecajima dijalekatnoga stanja na hrvatski standardni jezik bilo bi zanimljivo, ali prelazi okvire naše teme.*

* Ovaj rad obrađuje vrlo opsežnu problematiku, a prilagođen je izlaganju na znanstvenom skupu, bez bitnih proširivanja, koja bi, naravno, bila veoma moguća. Razumije se da bi bilo moguće navesti i golemu literaturu, no ona se ovdje navodi u najstrožem izboru.

LITERATURA

- Wiesław Boryś, 1989: 'Dijalektološki rječnici kao izvor za proučavanje najstarijeg sloja domaćega hrvatskoga ili srpskoga leksika', *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 8, 1989, str. 15–31.
- Walter Breu – Giovanni Piccoli con la collaborazione di Snježana Marčec, 2000: *Dizionario croato molisano di Acquaviva Collecroce*, Campobasso, 2000.
- Dalibor Brozović, 1969: »Doseljenje Slavena i njihovi dodiri sa starosjediocima u svjetlu lingvističkih istraživanja«, u: *Simpozijum Predslovenski etnički elementi na Balkanu u etnogenezi Južnih Slovena*, Sarajevo, 1969, str. 129–140.
- Rudolf Filipović, 1998: »Sjedinjene Američke Države«, u: *Hrvatski jezik*, Opole, 1998, str. 287–294.
- Peter Houtzagers, 1999: *The kajkavian Dialect of Hidegség and Fertöhomok*, Amsterdam – Atlanta, 1999.
- Dunja Jutronić-Tihomirović, 1985: *Hrvatski jezik u SAD*, Split, 1985.
- Janneke Kalsbeek, 1998: *The Čakavian Dialect of Orbanići near Žminj in Istria*, Amsterdam, 1998.
- Josip Lisac, 1999: *Hrvatski govori, filolozi, pisci*, Zagreb, 1999.
- Josip Lisac, 2001: »Govori karaševskih i kosovskih Hrvata«, *Kolo*, XI, 2001, br. 2, str. 55–58.
- Jela Maresić, 1997: »Hungarizmi u podravskim govorima«, *Prvi hrvatski slavistički kongres. Zbornik radova I.*, Zagreb, 1997, str. 297–302.
- Agostina Piccoli – Antonio Sammartino, 2000: *Rječnik moliškohrvatskoga govora Mundimitra*, Zagreb, 2000.
- Velimir Piškorec, 1997: *Deutsches Lehngut in der kajkavisch-kroatischen Mundart von Đurđevac in Kroatien*, Frankfurt am Main, 1997.
- Petar Skok, 1971–1974: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV, Zagreb, 1971–1974.
- Antun Šojat, 1973: »Kajkavski ikavci kraj Sutle«, *Rasprave Instituta za jezik*, 2, 1973, str. 37–44.
- Stjepko Težak, 1981: »Ozaljski govor«, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 5, 1981, str. 203–428.
- Willem R. Vermeer, 1989: »Traces of an early Romance isogloss in Western Balkan Slavic«, *Slavistična revija*, 37, 1989, št. 1–3, str. 15–30.
- Vojmir Vinja, 1985: »Etimološki prilozi čakavskoj aloglotiji«, *Čakavska rič*, XIII, 1985, br. 2, str. 3–14.
- Vojmir Vinja, 1996: »Ima li katalanizama u jadranskom hrvatskom?«, *Suvremena lingvistika*, 22, 1996, br. 41–42, str. 621–628.

- Silvana Vranić, 1999: *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. (rukopis), Rijeka, 1999.
- Marija Vučković, 2000: »Govor kajkavaca u Boki. Sociolingvistički aspekt«, *Južnoslovenski filolog*, LVI, 2000, 1–2, str. 261–271.
- Sanja Vulić, 1998: »Rumunjski Hrvati u pretpreporodnom i preporodnom razdoblju«, u: *Dani hvarskog kazališta*, XXIV, Split, 1998, str. 567–574.
- Sanja Vulić – Bernardina Petrović, 1999: *Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj*, Zagreb, 1999.
- Vesna Zečević, 2000: *Hrvatski dijalekti u kontaktu*, Zagreb, 2000.

Lexical, syntactic and other influences in the Croatian dialects

Summary

Croats have come into contact with a number of people and languages since pre-Slavic age so that after their settling, they accepted an extraordinary non-Slavic influence. After the formation of the dialect situation concerning the contemporary dialects, separate dialectal units came into different historical situations. So, the influences, often of different kinds, more often of different languages, were established according to that.

Ključne riječi: dijalekt, leksik, sintaksa, utjecaj, hrvatski dijalekti

Key words: dialect, lexicon, syntax, influence, Croatian dialects